

Інтелектуальна власність — важливий інструмент інноваційного розвитку економіки

ТІТАРЧУК
Михайло Іванович

Заступник міністра економічного розвитку і торгівлі України

Співвідношення між залученням прямих іноземних інвестицій (ПІІ), трансфером технологій та системою інтелектуальної власності є беззаперечним фактом і саме тому розвинені країни використовують системи ІВ як інструмент для економічного розвитку.

Сучасні тенденції у світовій економіці та зниження цін на сировину, проблеми, з якими стикаються країни, що розвиваються, спонукають їх до перегляду, реструктуризації та диверсифікації своїх вітчизняних промисловостей. За таких умов поліпшення системи інтелектуальної власності в Україні (рівня охорони та захисту прав ІВ, інфраструктури, системи управління сферою ІВ, практики правозастосування, розвитку людських ресурсів) є одним із найважливіших факторів економічного розвитку нашої держави.

Показники інноваційного розвитку в країні, своєю чергою, є індикаторами ефективності системи ІВ, а їх аналіз дає змогу оцінити сприйняття національними виробниками та іноземними компаніями політики розвитку сфери ІВ, зокрема визначити: рівень спроможності вітчизняних галузей економіки та конкретних підприємств генерувати й використовувати новачі; рівень участі українських компаній у міжнародному трансфері технологій, тенденції їх імпорту/експорту; ступінь диверсифікації інноваційної та винахідницької діяльності по регіонах.

Світові тенденції свідчать про те, що в останні роки основна увага зосереджена на розвитку таких технічних напрямів, як інформаційні комунікаційні технології, біотехнології, ядерна енергетика, екотехнології, де спостерігаються найбільші темпи зростання винахідницької активності та які сьогодні є пріоритетними напрямками патентування в світі.

В Україні склалася дещо інша ситуація. Аналіз тенденцій патентування за технічними напрямками за 9 місяців 2017 р. виявив, що найбільша кількість заявок від національних заявників належить до таких напрямів: «Інші спеціальні машини» (8,4 %), «Медична техніка» (понад 8 %), «Лікарські препарати» (6,4 %), «Будівництво» (5,8 %), «Харчова хімія» (5,7 %), «Хімічні технології» (5,6 %) та «Транспорт» (приблизно 5 %). За той же час від іноземних заявників за технічними напрямками «Лікарські препарати» належить 19,6 % заявок, «Органічна тонка хімія» — 10,6 %, «Біотехнологія» — 10,2 %, «Хімічна сировина» — 10,1 %, «Матеріали, металургія» — 5,4 %, «Маніпулювання, транспортування, вантажні операції» — 4,7 % заявок.

Рівень патентної активності в Україні за цей період знизився порівняно з минулим роком — кількість заявок на винаходи зменшилася на 3,4 %, на корисні моделі — на 5,2 %. Значно зменшилася кількість розробок, що належать до таких традиційно потужних для України галузей, як важке машинобудування

та верстатобудування. У 2017 р. вітчизняними промисловими підприємствами було подано всього 190 заявок на винаходи та корисні моделі (проти 256 заявок у минулому році).

Найбільш активними були підприємства з виробництва машин і устаткування, фармацевтичної продукції, металургії та автотранспортних засобів і, як зазвичай, наукові організації та навчальні заклади.

Поряд із цим, у 2017 р. зросла кількість поданих в Україну міжнародних заявок, що безумовно є позитивною тенденцією і свідчить про привабливість нашої країни для іноземних компаній.

Розвиток економіки країни багато в чому залежить від розвитку економіки регіонів, локальних товаровиробників, бізнесу в сфері послуг. Як свідчать з цього приводу статистичні дані: кожна четверта заявка щороку подається заявниками з Києва (2117 заявок), а кожна сьома — з Харківської області (1154), а по областях України статистика подання заявок є такою — Вінницька (750), Дніпропетровська (653), Одеська (422), Львівська (360), Запорізька (287), Донецька (259), Тернопільська (231). Загалом заявниками з цих регіонів протягом 9 місяців 2017 р. було подано 76,3 % від загальної кількості заявок.

Водночас, за даними Держстату України, у 2016 р. стали доволі помітними ознаки відновлення та позитивних тенденцій в економіці, зокрема зростання валового внутрішнього продукту на 2,3%, капітальних інвестицій на 18%. Порівняно з I кв. 2016 р. валовий внутрішній продукт у I кв. 2017 р. зріс на 2,5%. Однак ці позитивні показники поки що не знайшли свого відображення у винахідницькій активності.

Наведені статистичні дані демонструють зменшення кількості конкурентоздатних розробок, що можуть бути представлені на світових ринках високотехнологічної продукції. Крім того, на жаль, низька культура та відсутність належної поваги до прав ІВ в українському суспільстві може призвести до втрати привабливості України в очах іноземних інвесторів та складнощів у залученні в країну ПІІ.

З огляду на проголошену стратегію побудови в нашій державі цивілізованих ринкових відносин, забезпечення соціальної орієнтації національної економіки та інноваційного соціально-економічного розвитку, інтеграції України в систему міжнародного інноваційного співробітництва, змін потребує і сфера ІВ, тому реформа системи стала одним із пріоритетів Уряду України. Концепція реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні та стратегічний план Мінекономрозвитку з реформування системи ІВ передбачають: інституційні зміни (вдосконалення системи державного управління), законодавчі зміни (наближення національного законодавства до права ЄС, імплементація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС), реорганізацію системи колективного управління майновими авторськими та суміжними правами.

Так, 11 травня 2017 р. Урядом було прийнято рішення про передачу Мінекономрозвитку функцій Державної служби інтелектуальної власності з реалізації державної політики у сфері ІВ. Таке рішення стало першим кроком до створення Національного органу інтелектуальної власності.

Інституційними змінами також передбачено реформування державної організації «Українське агентство з авторських і суміжних прав» шляхом зміни державної форми власності на громадську. Передбачається, що така зміна максимально

Інтелектуальна власність — важливий інструмент інноваційного розвитку економіки

наблизить роботу цієї організації колективного управління до європейських стандартів, забезпечить прозорий розподіл «роляті» та підконтрольність авторам і правовласникам.

Слід також відзначити про те, що в процесі інституційної перебудови для підтримки і стимулювання винахідницької та інноваційної діяльності очікується задіяти Державну інноваційну фінансово-кредитну установу. Також у найближчій перспективі — створення Центру підтримки технологій та інновацій (за підтримки Всесвітньої організації інтелектуальної власності).

У межах реформування першочерговими є заходи з удосконалення режиму охорони ІВ. У царині законодавства наразі тривають такі процеси:

- на розгляді у Верховній Раді України знаходиться низка законопроектів з охорони об'єктів промислової власності: торговельних марок, промислових зразків, географічних позначень і топографій інтегральних мікросхем;
- розроблені та проходять процедури погодження законопроекти про охорону винаходів і корисних моделей та авторського права і суміжний прав.

Метою цих законопроектів є вдосконалення правової охорони об'єктів ІВ та імплементація до законодавства положень Угоди про асоціацію.

Тривають процедури з підготовки до приєднання України до Марракеського договору про полегшення доступу сліпих і осіб з вадами зору або іншими обмеженими можливостями сприймати друковану інформацію до опублікованих творів.

Не менш важливою складовою правової охорони ІВ є ефективна система захисту прав. Незважаючи на те, що в Україні наявне відповідне законодавство та інфраструктура правоохоронних органів, рівень захисту прав ІВ сьогодні явно недостатній. Підтвердження тому — перебування України в Списку 301 (US Special 301 Report), що вимагає від нашої держави додаткових кроків для посилення захисту прав ІВ, особливо за такими напрямками, як боротьба з «піратством» в Інтернеті, використанням неліцензійного програмного забезпечення, а також удосконалення механізмів захисту прав у судах та на митному кордоні.

На протидію «піратству» в Інтернеті спрямовані норми прийнятого нещодавно Закону України «Про державну підтримку кінематографії в Україні» (квітень 2017 р.). Відтепер правовласники отримали нові можливості для захисту своїх прав — швидке блокування нелегального відео контенту. Цим законом введена відповідальність власників веб-сайтів та інформаційних посередників за відмову такого блокування та інші інструменти протидії «піратству» в мережі, як-то: притягнення до кримінальної відповідальності за камкордінг і кардшейрінг, за незаконне використання об'єктів авторського права, посилені санкції за адміністративні порушення.

Оскільки важливим аспектом правозастосування є координація діяльності правоохоронних і контролюючих органів та забезпечення контролю за дотриманням норм законодавства у сфері ІВ, то Мінекономрозвитку ініційовано створення при Уряді України Ради з питань інтелектуальної власності.

Захист прав у суді є загальним способом захисту прав ІВ, тому його вдосконалення безсумнівно призведе до покращання всієї системи захисту. Проривом у цьому питанні можна вважати рішення про створення в межах комплексної судової реформи в Україні спеціалізованого суду з питань ІВ.

Закон України «Про судову систему і статус суддів» (у новій редакції), який був прийнятий у минулому році (набрив чинності

30 вересня 2016 р.), передбачає створення Вищого суду з питань ІВ у статусі вищого спеціалізованого суду як суду першої інстанції. Створення такого спеціалізованого суду є надзвичайно важливим кроком на шляху вдосконалення механізмів захисту прав ІВ в Україні. Це має не тільки позитивно вплинути на якість судового розгляду справ цієї категорії, а й надасть можливість уникнути різної правозастосовної практики та скоротити строки розгляду таких справ. Зважаючи на важливість та актуальність прийнятого рішення, необхідно якнайшвидше сформувати фаховий суддівський корпус і розпочати роботу цього суду.

Запровадження надійного режиму охорони та захисту прав ІВ та ефективне правозастосування є ключовими для досягнення нашою країною економічного зростання.

Усвідомлюючи негативні наслідки діяльності недобросовісних патентовласників для ведення в Україні законного бізнесу, добросовісними імпортерами Мінекономрозвитку запропоновано механізми боротьби з «патентним тролінгом», що відображені в законопроекті (реєстраційний № 5699). Проект передбачає вдосконалити правову охорону торговельних марок і промислових зразків згідно з вимогами Угоди про асоціацію та запровадити механізм адміністративного оскарження до Апеляційної палати («post-grant opposition») як альтернативний спосіб анулювання реєстрацій промислових зразків. Така процедура застосовується в багатьох відомствах країн ЄС, а також у Відомстві з інтелектуальної власності Євросоюзу.

Певні зміни наразі вносяться і до митного законодавства. Законопроект (реєстраційний № 4614), що був розроблений Мінфіном з метою запобігання зловживанню правами ІВ на митному кордоні, передбачає застосування механізму «гарантій».

Із прийняттям таких змін будуть запроваджені достатньо ефективні механізми протидії явищу «патентного тролінгу».

Також не можна не відзначити той факт, що в сучасній економіці розвинених країн значна роль приділена малому та середньому бізнесу, який за показниками кількості, зайнятості та обсягу реалізації продукції займає вагоме місце в національній економіці.

Незважаючи на важливість малих і середніх підприємств для життєздатності економіки і пропоновані національною системою охорони прав ІВ потенційні можливості для підвищення їх конкурентоздатності, ці підприємства недостатньо використовують систему ІВ. Практично не застосовуються традиційні фінансові інструменти — застава, страхування, кредитування, які добре зарекомендували себе в інших країнах. Українські малі та середні підприємства майже не використовують інтелектуальну власність для підвищення власної капіталізації, а механізми підтримки науково-дослідних і науково-конструкторських робіт не містять показників — цільових індикаторів, що характеризували б їх новизну, технічний рівень і результативність. Така ситуація, вочевидь, потребує покращення.

Зусилля Мінекономрозвитку в 2017 р. були сконцентровані на вирішенні зазначених проблем, а також на забезпеченні стабільності функціонування національної системи ІВ в умовах її реформування.

Комплексна реформа та подальший розвиток національної системи інтелектуальної власності має стати запорукою для розвитку інновацій, покращення інвестиційного клімату в нашій державі, переходу економіки України на інноваційний шлях.